

SUN'IY INTELLEKT INSON HAYOTINI OSONLASHTIRADIMI YOKI TAHDIDMI ?

Jo`rayeva Dilfuzaxon Dalijonovna

Bo`stonliq tumani 1-sonli politexnikumi

Umum ta'lim kafedrası Rus tili fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining inson hayotiga ta'siri, ularning qulayliklar va xavf-xatarlar jihatidan tahlili keltirilgan. Asosiy e'tibor sun'iy intellektning ijtimoiy, iqtisodiy, ta'limiy va axborot xavfsizligi sohalarida qanday rol o'ynashiga qaratilgan. Maqolada zamonaviy SI ilovalari misolida uning inson hayotini osonlashtiruvchi imkoniyatlari va ehtimoliy xavflari yoritiladi. Yakunda esa muvozanatli va mas'uliyatli yondashuv bo'yicha takliflar bildirilgan.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, xavfsizlik, algoritmlar, robototexnika, tahdid, qulaylik, mas'uliyat.

So'nggi o'n yilliklarda texnologik taraqqiyotda inqilobiy o'zgarishlar sodir bo'ldi. Ularning eng muhimlaridan biri sun'iy intellektning jadal rivojlanishidir. Bugun SI texnologiyalari nafaqat sanoat va IT sohasida, balki tibbiyot, ta'lim, xizmat ko'rsatish, harbiy va hatto san'at sohasigacha kirib bormoqda. Ammo bu rivojlanish bilan birga ko'plab savollar ham yuzaga chiqmoqda: sun'iy intellekt insoniyat uchun qulaylikmi yoki tahdidmi? U jamiyat hayotini qanday o'zgartiradi? Ushbu maqola shu savollar atrofida ilmiy tahlil va mulohazalarga asoslanadi.

Sun'iy intellekt (SI) inson hayotiga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan muhim texnologik yutuqdir. Uning osonlashtiruvchi va tahdid soluvchi jihatlari quyida kengroq va batafsil yoritiladi, shuningdek, muvozanatli xulosa taqdim etiladi.

SI inson hayotini qanday osonlashtiradi?

Kundalik vazifalarni avtomatlashtirish:

- SI oddiy va takroriy ishlarni avtomatlashtirib, insonlarga vaqt va kuch tejash imkonini beradi. Masalan, aqlli uy tizimlari (Google Home, Amazon Alexa) yorug'likni yoqish, haroratni sozlash yoki uy jihozlarini boshqarishni osonlashtiradi.

- Ish joylarida hujjatlar tahlili, ma'lumotlarni kiritish yoki mijozlar bilan oddiy suhbatlar (chatbotlar orqali) SI yordamida tezlashadi.

Tibbiyotdagi yutuqlar:

- SI kasalliklarni erta aniqlashda katta yordam beradi. Masalan, rentgen tasvirlari yoki MRI natijalarini tahlil qilib, saraton kabi kasalliklarni odamlarga qaraganda aniqroq va tezroq aniqlay oladi.

- Shaxsiy davolash usullari: SI bemorlarning genetik ma'lumotlari va sog'liq tarixini tahlil qilib, ularga mos dori-darmon va davolash usullarini taklif qiladi.

- Tibbiy robotlar jarrohlik amaliyotlarida aniqlikni oshiradi (masalan, Da Vinci robotik tizimi).

Ta'lim sohasidagi foydasi:

- SI o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim dasturlarini yaratadi. Masalan, Duolingo yoki Khan Academy kabi platformalar SI yordamida har bir foydalanuvchining o'rganish tezligiga mos darslar taklif qiladi.

- Virtual repetitorlar va o'quv yordamchilari talabalarga uy vazifalarida yordam beradi yoki murakkab mavzularni tushuntiradi.

Transport va logistika:

- Avtopilot tizimlari (Tesla, Waymo) yo'l harakati xavfsizligini oshiradi va haydovchilarga qulaylik yaratadi. SI yo'l harakatini tahlil qilib, eng qisqa va xavfsiz yo'nalishlarni taklif qiladi.

- Logistikada SI omborlarni boshqarish, yetkazib berish yo'nalishlarini optimallashtirish va talabni bashorat qilishda ishlatiladi, bu esa xarajatlarni kamaytiradi.

Ijtimoiy va shaxsiy qulaylik:

- Virtual yordamchilar (Siri, Google Assistant) suhbatlar orqali rejalarni tuzish, xabarlarini yuborish yoki internetda ma'lumot qidirishni osonlashtiradi.
- Tavsiya tizimlari (Netflix, Spotify) foydalanuvchilarning qiziqishlariga mos film, musiqa yoki mahsulotlar taklif qiladi.

Ilmiy va ijodiy yutuqlar:

- SI murakkab ilmiy tahlillarni tezlashiradi, masalan, yangi dori-darmonlarni ishlab chiqishda yoki iqlim o'zgarishi modellarini bashorat qilishda.
- Ijodiy sohada SI rasm chizish (DALL-E), musiqa yaratish yoki yozuvchilarga ilhom berishda yordam beradi.

SI qanday tahdidlar keltirib chiqarishi mumkin?

Ish o'rinlarining yo'qolishi:

- SI oddiy va takroriy ishlarni (masalan, kassirlik, haydovchilik, ma'lumot kiritish) avtomatlashtirishi natijasida millionlab odamlar ish o'rinlarini yo'qotishi mumkin. Masalan, McKinsey hisobotlariga ko'ra, 2030-yilga kelib global ishchi kuchining 30% gacha bo'lgan qismi avtomatlashtirilishi mumkin.
- Yangi ish o'rinlari (SI bilan bog'liq) yaratilishi mumkin bo'lsa-da, ko'p odamlar yangi ko'nikmalarni o'rganishga ulgurmasligi xavfi mavjud.

Maxfiylik va ma'lumotlar xavfsizligi:

- SI foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini (masalan, qidiruv tarixi, xarid odatlari) yig'adi va tahlil qiladi. Bu ma'lumotlar noto'g'ri qo'llarga tushsa, maxfiylikka zarar yetkazadi.
- Ma'lumotlar o'g'irlanishi yoki noto'g'ri ishlatilishi (masalan, reklama kompaniyalari yoki hukumatlar tomonidan) odamlarning shaxsiy hayotiga tahdid soladi.

Axloqiy muammolar:

- SI qaror qabul qilishda xolis bo'lmasligi mumkin. Masalan, yuzni tanish algoritmlari ba'zi irqiy guruhlariga nisbatan noto'g'ri ishlagan holatlar qayd etilgan.

- Avtonom qurollar (SI boshqaradigan dronlar yoki robotlar) noto'g'ri ishlatilsa, jiddiy xavf tug'diradi.

Soxta ma'lumotlar va manipulyatsiya:

- Deepfake texnologiyasi (SI yordamida yaratilgan soxta video yoki audio) yolg'on ma'lumotlarni tarqatishda ishlatilishi mumkin, bu ijtimoiy barqarorlikka putur yetkazadi.

- SI boshqaradigan botlar ijtimoiy tarmoqlarda yolg'on yangiliklarni tarqatib, jamoatchilik fikrini manipulyatsiya qilishi mumkin.

Nazoratsizlik xavfi:

- Agar SI haddan tashqari mustaqil bo'lib ketsa yoki noto'g'ri dasturlansa, inson nazoratidan chiqib ketishi mumkin. Bu "superintellekt" stsenariysi deb ataladi va ba'zi olimlar (masalan, Elon Musk, Stephen Hawking) buni uzoq muddatli xavf deb hisoblaydi.

- Hozirgi kunda bu xavf haqiqatdan ko'ra ko'proq nazariy, lekin SI rivojlanishi bilan bu masalaga jiddiy e'tibor berish kerak.

Iqtisodiy tengsizlik:

- SI texnologiyalariga ega bo'lgan yirik kompaniyalar va davlatlar iqtisodiy ustunlikka erishadi, bu esa kambag'al mamlakatlar va aholining yanada orqada qolishiga olib keladi.

- SI foydasidan faqat boy tabaqa bahramand bo'lsa, ijtimoiy tengsizlik kuchayishi mumkin.

Muvozanatli yondashuv va xulosa

Sun'iy intellekt insoniyat uchun ulkan imkoniyatlar ochadi, lekin uni mas'uliyat bilan boshqarish va rivojlantirish kerak. Quyidagi chora-tadbirlar SI foydasini oshirib, xavfini kamaytirishi mumkin:

- Qonun va tartibga solish: Hukumatlar va xalqaro tashkilotlar SI ishlatilishini tartibga soluvchi qonunlar ishlab chiqishi kerak. Bu maxfiylik, xavfsizlik va axloqiy masalalarni qamrab olishi lozim.

- Ta'lim va qayta tayyorlash: Ish o'rinlari yo'qolishining oldini olish uchun odamlarga yangi ko'nikmalar (masalan, dasturlash, SI bilan ishlash) o'rgatish dasturlari zarur.

- Axloqiy SI rivojlantirish: SI algoritmlari xolis, shaffof va inson manfaatlariga xizmat qilishi uchun maxsus standartlar joriy qilinishi kerak.

- Xalqaro hamkorlik: SI rivojlanishi global muammo bo'lib, xavfsizlik va tenglikni ta'minlash uchun davlatlar o'zaro hamkorlik qilishi lozim.

Xulosa: SI inson hayotini osonlashtirish uchun katta salohiyatga ega – u sog'liqni saqlash, ta'lim, transport va boshqa sohalarda inqilobiy o'zgarishlar keltirishi mumkin. Biroq, uning salbiy oqibatlari – ish o'rinlarining yo'qolishi, maxfiylik xavfi, axloqiy va xavfsizlik muammolari – e'tibordan chetda qolmasligi kerak. SI insoniyatga xizmat qilishi uchun uni mas'uliyat bilan rivojlantirish va nazorat qilish zarur. Agar qaysidir jihat bo'yicha chuqurroq ma'lumot kerak bo'lsa, aniqlab so'rang, yanada kengroq yoritaman!

Xulosa

Sun'iy intellekt insoniyat hayotini ko'plab sohalarda yengillashtirmoqda. Uning qulayliklari inkor etilmaydi. Biroq, bu texnologiyaning tahdidli jihatlari ham mavjud bo'lib, ularni inobatga olmaslik katta xatoliklarga olib kelishi mumkin. Demak, SI texnologiyalari bilan ishlashda muvozanatli, axloqiy va qonuniy yondashuv zarur.

Sun'iy intellektni rivojlantirishda axloqiy kodekslar ishlab chiqilsin.

Har bir davlat SI'ning salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha strategik reja qabul qilsin.

Ta'lim muassasalarida SI savodxonligini oshirish bo'yicha kurslar joriy etilsin.

SI orqali amalga oshiriladigan qarorlar shaffof, tushunarli va nazorat ostida bo'lishi lozim.

Mahalliy mutaxassislar ishtirokida SI bo'yicha ilmiy-tadqiqot markazlari tashkil etilsin.

Adabiyotlar.

1. Laptev. V.A Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ishi uchun huquqiy javobgarlik. "Qonun. Oliy iqtisodiyot maktabi" jurnali.2019 y No 2.-bet 83.
2. Pardayeva D.N. Niyozov F.X. Xushboqov I.U. Sun'iy intellekt tarixi, rivojlanish bosqichlari hamda insonlar hayotidagi o'rni. Экономика и социум №3(106)-2 2023.
3. Filipova I.A Sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish. - Samarqand, 2022-yil, 7-bet.
4. Aralov M.M. Berdiyev D.F. Abdiaziziov A.A. Uchuvchisiz uchish apparatlarini kartografiya sohasida qo'llash tamoyillari. Scientific Journal Impact Factor. Aprel-2021.
5. Filipova I.A Sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish. - Samarqand, 2022-yil, 4-bet.
6. Usmonqulov J.E. Kubayeva S.A Qishloq xo'jaligida. Sun'iy intellekt: an'anaviy dehqonchilik muommolarini hal qilish uchun zamonaviy sun'iy intellektidan foydalanish O'zbekistonda aqlli qishloq xo'jaligini joriy etishning nazariy va amaliy asoslari. International Scinentic and Practial Confernce 12-13 may.
7. Qishloq xo'jaligi texnikasini kuchaytirish uchun sun'iy intellektidan foydalanish. Shenzen Manly battery Co., Ltd.1.04.2022.